

Predlagatelj:
MARJAN POLJŠAK
ŽUPAN OBČINE AJDOVŠČINA

Datum: 10.11.2011

OBČINSKI SVET OBČINE AJDOVŠČINA

ZADEVA: **POBUDA ZA POIMENOVANJE VOJAŠKEGA LETALIŠČA CERKLJE OB KRKI PO JOSIPU KRIŽAJU**

GRADIVO PRIPRAVIL: Urad župana

**PRISTOJNO DELOVNO TELO
OBČINSKEGA SVETA:** Odbor za družbene zadeve

Predlagam, da Občinski svet Občine Ajdovščina **na 12. redni seji dne 24.11.2011 obravnava in sprejme:**

PREDLOG SKLEPA

SKLEP

Občinski svet Občine Ajdovščina sprejema pobudo Območnega združenja veteranov vojne za Slovenijo občin Ajdovščina in Vipava za poimenovanje vojaškega letališča Cerklje ob Krki po Josipu Križaju.

Občinski svet Občine Ajdovščina daje pobudo Ministrstvu za obrambo Republike Slovenije, oziroma Vladi Republike Slovenije za poimenovanje vojaškega letališča Cerklje ob Krki po Josipu Križaju.

Številka: 092-0006/2011

Datum:

ŽUPAN
Marjan POLJŠAK, s.r.

OBRAZLOŽITEV:

1. Pravni temelj in ocena stanja na področju, ki ga sklep ureja:

33. člen Statuta Občine Ajdovščina (Uradno glasilo št. 7/1999, Uradni list št. 2/2002, 41/2005, 92/2005)

2. Razlogi za sprejem ter cilji in rešitve sklepa:

Občina Ajdovščina je dne 7.11.2011 prejela pobudo Območnega združenja veteranov vojne za Slovenijo občin Ajdovščina in Vipava za podajo pobude Ministrstvu za obrambo RS o poimenovanju vojaškega letališča Cerklje ob Krki po Josipu Križaju.

Občinskemu svetu predlagam, da pobudo obravnava in sprejme ter jo posreduje Ministrstvu za obrambo RS, oziroma Vladi RS.

Obrazložitev pobudnika se nahaja v prilogi.

3. Ocena finančnih in drugih posledic sprejema sklepa:



Sprejem tega sklepa ne bo imel finančnih posledic za občinski proračun.

Pripravila:
Zlata Čibej

ŽUPAN:
Marjan POLJŠAK s.r.



OZVVS
Ajdovščina in Vipava

 OBČINA AJDOVŠČINA 			
Prejeto: 09 -11- 2011			
Org. enota	Štev.	Pri.	Vred.



OBČINA AJDOVŠČINA
Cesta 5. maja 6a
5270 Ajdovščina

Zadeva: Pobuda za poimenovanje vojaškega letališča Cerklje ob Krki po Josipu Križaju

Predsedstvo OZVVS Ajdovščina – Vipava je sprejelo sklep, da Občini Ajdovščina predlaga, da poda pobudo Ministrstvu za obrambo Republike Slovenije za poimenovanje vojaškega letališča Cerklje ob Krki po Josipu Križaju.

Bil je Španski borec, pripadnik organizacije TIGR in borec NOV. Slovel je kot hraber pilot in brezkompromisen borec.

V nadaljevanju je kratek opis življenja in dela vojaškega pilota Josipa Križaja.

Križaj se je rodil v Koprivi na Krasu. Najprej se je šolal v Salezijanski šoli v Ljubljani, kasneje pa je zaradi propada domače trgovine v Koprivi na Krasu prekinil šolanje in se vrnil domov. Delal v trgovini na Opčinah, kasneje pri svojem stricu v Ajdovščini. Že v mladih letih je izkazoval veselje do letenja.

Jeseni leta 1929 je italijansko letalstvo razpisalo natečaj za pilote in nanj se je prijavil tudi Križaj. Po uspešnem zaključku šolanja v Capui pri Neaplju je 11. marca 1930 kot 139 od 339 kadetov položil izpit za pilota in dobil čin podčastnika, nato pa si v civilni šoli tovarne Breda pridobil pilotsko diplomu. Služil je med drugim tudi v eskadrilji, ki ji je poveljeval kasneje slavni letalec, maršal in kasnejši fašistični letalski minister Italo Balbo. Skupaj z njim je nastopal na mitingih, ki jih je Balbo prirejal v znak razkazovanja moči italijanskega letalstva svetu. Vendar pa se je medtem v Italiji okrepil fašizem in z njim je postalo vojaško okolje za Slovenca vse bolj neprijazno. Navkljub odličnim ocenam njegovih sposobnosti letenja (za Križaja je neki njegov poveljnik zapisal, da ni samo izjemen pilot, pač pa tudi zanesljiv in discipliniran vojak) je bila njegova prošnja za profesionalnega vojaškega pilota zavržena. Vse kar so mu bili Italijani pripravljene ponuditi je bila uvrstitev v rezervno letalstvo, kar pa ni zadoščalo za apetite mladega, letenja željnega Križaja. Posledično se je tako krepilo njegovo protifašistično razmišljanje in začel je iskati možnosti za prebeg v Jugoslavijo.

Leto 1930. Leto šolanja je minevalo. Bližali so se vojaški manevri. Piloti gojenci so postali vznemirjeni in nestrpno so pričakovali izbiro najboljših za manevre. Teh so se vedno udeležili visoki vojaški krogi. Poveljnik šole v Capui je izbral skupino gojencev, za svojega levega

spremljevalca je določil Križaja. Skupina je poletela in izvedli so nekaj poletov in akrobacij. V enem od poletov je bila situacija za Križaja kot levega spremljevalca zelo neugodna, saj je moral preleteti nizko nad hangarjem, kar mu je tudi z rahlim manevrom lepo uspelo in takoj se je ponovno uspešno vključil v formacijo letal. To je pri vseh prisotnih sprožilo odobravanje prisebnosti in dobrega manevriranja pilota-gojenca. Ob tej priložnosti je dobil tudi medaljo za udeležbo na vojnih manevrih. V okviru vaj je sodeloval tudi na drugih mitingih. Medaljo za sodelovanje na mitingu aerokluba "Emilio Pensuti" je dobil v Milanu leta 1931. Ti dve medalji sta shranjeni v Vojnem muzeju Logatec.

Priložnost za prebeg je izkoristil 25. junija 1932, ko je opravljal redne vojaške vaje, predpisane za rezervne pilote, na letališču Campofornido pri Vidmu. **Križaj je namesto, da bi pristal na videmskem letališču, preletel državno mejo in v svojem Fiatu AS1 letel vse do Ljubljane.** Nekaj časa je krožil nad mestom potem pa je prepoznal stezo v Šiški in varno pristal. Po pristanku je takoj zaprosil za politični azil. Jugoslovanske oblasti so ga zaprle in zasliševale ter ga po nekaj mesecih konfinirale v Loznico ter Bjeljino v vzhodni Bosni. Medtem pa so mu v Italiji sodili v odsotnosti zaradi kraje letala in nezakonitega prečkanja meje - obsodba: 16 mesecev zapora. Sprva je življenje v Jugoslaviji pomenilo zanj razočaranje, namesto redne službe se je moral preživljati s priložnostnimi deli. Reven kot miš se je nekaj časa celo hranil v menzi Bjeljinske bolnišnice. Po dveh letih se je vrnil v Ljubljano k sestri Stanislavi. Istega leta so mu dali jugoslovansko državljanstvo in ga sprejeli v letalstvo, poslali so ga med izvidnike v Zemun, priznali pa so mu tudi čin narednika.

Leta 1936 se je pričela španska državljanska vojna in Križaj se je prijavil v mednarodne brigade. Sam je že pred tem **kot zavedni Primorec postal član domoljubne član organizacije TIGR** in je bil eden od mnogih Slovencev, ki so bili pripravljene bojevati se na strani španskih republikancev. Avgusta 1936 je bil že v Španiji, kjer so ga uvrstili v *mednarodno eskadriljo Espana* pri Madridu, kjer je kmalu dočkal prve boje. Letel je v prek sto bojnih misijah, v dveh od njih pa so ga sestrelili. Prvič je bil sestreljen 11. septembra in je z zadetim letalom Neuport 52 pristal na nekem travniku pri Talaveri. Sestrelil ga je italijanski as narednik Magistrini. Tudi pri drugi sestrelitvi 15. oktobra naj bi po nekaterih navedbah sodeloval Magistrini, vendar v njegovem letalskem dnevniku te sestrelitve ni zapisane. Je pa zapisana pri španskem letalskem asu Jose Garcia Morato nad letalom Leoire 46. Verjetno gre za pomoto pri identifikaciji letala, ker je teh letal v Španiji sodelovalo zelo malo. Vsega skupaj tri letala in nobeno od njih ni bilo 15. oktobra sestreljeno. Usodnega 15. oktobra je Križaj letel kot zaščita republikanskih bombnikov Potez 530. Z višine 3000 m so ga napadli trije italijanski lovci CR32 (Caccia Rosatelli CR32-Lovec Rosatelli CR32) Po prvem napadu sta ga zapustila oba njegova spremljevalca in sam se je moral boriti proti vsem trem nasprotnikom. Boj je trajal 15 minut in se končal z zmago Garcia Morata nad Križajevim lovcem Dewoitine D.371. Križaju se je ranjenemu sicer uspelo rešiti iz gorečega letala, vendar je pristal v rokah sovražnika in postal vojni ujetnik. V boju je izgubil dva prsta na nogi in pri odpiranju padala si je zlomil tri rebra. Med vožnjo na zaslišanje in v bolnišnico ga je posnel neki snemalec ameriške družbe Paramount Pictures in v objavljenem filmu, ki so ga kasneje prikazovali po svetu in tudi doma v Sloveniji, so znanci prepoznali Križaja in o tem obvestili njegovo sestro Marijo. Križaj je iz bolnišnice uspel poslati pismo svoji sestri Mariji Fajgel v Ajdovščino, v njem pa napisal, naj prepis pisma pošljejo sestri Stanki na Ptuj. V njem je zapisal, naj obvestijo poveljstvo eskadrilje Espana, da je bil sestreljen in da je živ. Sestra Stanka je ukrepala in v Parizu uspela, da so ga uvrstili na seznam za izmenjavo ujetnikov, kar se je obrestovalo po sedmih mesecih, ko so njega in še dva ruska pilota zamenjali za tri italijanske pilote.

Križaj se je kmalu vrnil nazaj v Španijo, kjer je letel tudi na Dewoitine D.371 ter so mu ruski inštruktorji zaupali vodstvo ene od eskadrilj v obrambi vzhodne obale. Kot poveljnik naj bi se

zelo izkazal. Njegov pilot Luis Angosto Ortiz se ga je spominjal kot svojega poveljnika takole: Bil je pogumen hladen in racionalen. Kljub njegovi strogosti smo ga zelo spoštovali.

Po svoji drugi vrnitvi v domovino se je najprej zaposlil kot tajnik aerokluba v Somboru, kjer se je tudi usposobil v letenju s jadralnim letalom. Nadaljeval je v Smederevski Palanki, kjer kot inštruktor leta 1939 izšolal tamkajšnji prvi razred gojencev jugoslovanskega vojnega letalstva. Med učenci se je spoznal tudi z bodočo ženo Jeleno Stefanović, s katero se je naslednje leto poročil. Njuna poroka aprila 1940 je bila prva zakonska zveza dveh letalcev v Kraljevini Jugoslaviji. Ob napadu na Jugoslavijo 6. aprila 1941 je bil mobiliziran in poslan na letališče pri Sarajevu kjer pa zaradi vesplošnega kaosa in nesposobnosti srbske vojske sploh ni bilo letal. Padel je v nemško ujetništvo in bil poslan v ujetniško taborišče. Uspelo mu je pobegniti in se vrniti v porušeni Beograd k ženi Jeleni. Po zasedbi dežele se je najprej skupaj z ženo umaknil na podeželje. Med 2. svetovno vojno se je Križaj boril v Sovjetskem vojnem letalstvu, kasneje pa se je pridružil NOVJ. V Zemunu je decembra 1944 postal poveljnik tretje eskadrilje 11. lovske divizije. **Udeležil se bojev na sremski fronti, za kar so ga avgusta 1945 odlikovali s redom hrabrosti in medaljo za hrabrost ter povišali v čin podporočnika.** Po koncu vojne je njegova enota domovala na letališču Velika Gorica pri Zagrebu. Od tam je 9. junija 1945 z letalom DH 82 Tiger Moth poletel proti Ajdovščini. Po pristanku na ajdovskem letališču so ga navdušeno pozdravili domači in partizanske oblasti so priredile partizanski piknik. Križaj pa je stal v letalski kabini in klical: Čaven tu sem! Na njegovih licih so bile solze sreče, končno sem doma in svoboden, si je dejal Križaj. Maja 1947 je bila Križajeva skupina premeščena v Ljubljano. Lovci so vzletali z letališča Polje in iz Pule. Križaj je takrat že nosil čin kapetana, bil je **pomočnik komandanta divizije** za letenje ter odgovoren za operativne zadeve.

Dne 8. oktobra 1948 je bil poslan na izvidniški polet, ker so se na območju Karlovca pripravljale vojaške vaje vojske FRJ. Ker je bilo vreme zelo neugodno za letenje, sprva Križaj ni bil pripravljen vzleteti, vendar je po ukazu poveljnika divizije le poletel, z napol pripravljenim letalom Jak-3. Letalo naj bi tisti dan že letelo in ni imelo dovolj goriva za polet. Sicer je bil na letališču na obisku tudi visoki general, ki je za vsako ceno vztrajal pri svoji odločitvi o Križajevem poletu, saj je bil Križaj zelo izkušen pilot in je imel več naleta kot vsa njegova eskadrilja skupaj. Ko je Križaj vzletel, se je nebo nad Ljubljano stemnilo in zelo pooblačilo. Križaj je nekaj časa krožil nad letališčem, vendar se je kot izkušen pilot usmeril proti Primorski. Verjetno je bil navajen letenja proti Pulju in se je zato usmeril tja. Letalo je na poti strmoglavilo na južno pobočje Snežnika. Po izginotju letala so iz letališča Polje organizirali iskalno akcijo in so po treh dneh le našli razbitine letala. **Križaja so z vsemi vojaškimi častmi pokopali na pokopališču Žale v Ljubljani.** Njegov častni vod so sestavljali njegovi najboljši piloti.

Tipi letal, ki jih je pilotiral Križaj:

- Fiat CR1 - Fiat AS1 - Fiat CR20 - Fiat CR32 - Breda Ba15 - Breda Ba19 - Neuport 52 - Dewoitine D.371 - Dewoitine D.372 - Potez 540 - Potez 25 - Breguet XIX - De Havilland DH 82 Tiger Moth - Jak-1b - Jak-7b - Jak-3 - Iljušin Il-2 Šturmovik - Polikarpov Po-2 - Polikarpov I-15 - Polikarpov UT-1 - Fizir FN

Zaradi vsega navedenega dajemo pobudo za poimenovanje vojaškega letališča Cerklje ob Krki po JOSIPU KRIŽAJU!

Ajdovščina, 7. 11. 2011



Predsednik OZVVS
Ivan MARC